

Anton BLAHA

*Rád vám
protirecím*

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Anton Blaha

*Rád vám
protirečím*

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Copyright © Anton Blaha, 2012

Cover design © Peter Galvánek 2012

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava

e-mail: vsss@stonline.sk, <http://www.vsss.sk>

VYDAVATEĽSTVO

SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Anton Blaha: Rád vám protirečím

Zodpovedná redaktorka Iva Kerná

Obálka Peter Galvánek, akad. mal.

s použitím keramických diel akad. mal. Jozefa Sušienku

Sadzba Anna Chovanová

Tlač PM Turany

Prvé vydanie

ISBN 978-80-8061- 641-0

Pohladenie mysle

V potope prázdnych slov, ktorá sa na nás valí z každej strany verejného života, ale prostredníctvom dômyselných techník 21. storočia aj všetkými škárami súkromia, bude vám čítanie Blahových malých úvah, ktoré ponúka táto zbierka, upokojujúce, povzbudivé, čosi ako pohladenie mysle. Ja som aspoň mal takýto pocit. A verím, že sa zmocní aj vás.

Keď som sa po prečítaní rukopisu na hodnú chvíľu zamyslel a chystal sa napísať príhovor k čitateľovi, ktorý by pootvoril dvere do myslenia a pocitov autora a pokúsil sa naladiť vás na jeho strunu, zazvonil telefón. Volal mi jeden múdry a milý človek, nestor modernej slovenskej medicíny pán profesor Miško Valent. Medzi rečou sa ma pýta, na čom práve robím. Vravím mu, že som akurát dočítal knihu veľmi zaujímavých, neliterársky priamočiarych, a vari o to účinnejších zamyslení Antona Blahu. A Miško, muž po osemdesiatke, ktorý už dávno má právo oddychovať obklopený láskou rodiny a najvyššími uznaniaми štátu, pričom on od včasného rána sedí vo svojej pracovni Teoretických ústavov Lekárskej fakulty UK na Sasinkovej, píše, publikuje, rediguje a pripravuje si prednášky, muž, ktorého by ste mali vídať na prechádzkach a vy ho zatiaľ stretávate na vernisážach, prezentáciách literárnych diel, v ateliéroch, na koncertoch..., ten Miško okamžite reaguje. Spomína mi posledné Blahove eseje zo stránok Literárneho týždenníka, obdivuje jeho intelektuálny obzor a mnohostrannosť záujmov, čuduje sa, kam chodí čerpať toľko vitality, kde berie čas byť na vernisážach a prezentáciách kníh, pýta sa ma: a naozaj je ešte stále aj obhajcom vo veľkých kauzách?

Pousmial som sa nad tou kurióznou náhodou. V jednej chvíli sa pri mojom stole – nevediac o sebe – zišli dvaja veľmi podobní

muži, aj vekom si vlastne celkom blízki, len z dvoch strán osemdesiatky, na vzdialenosti už tak veľmi nezáleží, jednoducho páni vynikajúci vo svojom remesle, rozhladení v umení, citliví k starostiam spoločnosti a vnímaví na neprávosti. A ešte aj ignorujúci svoj vek.

Pred dvoma či tromi rokmi, keď som čítal podobnú knihu esejí Antona Blahu Nepíš to, otec! neraz som sa čudoval, čo všetko autorovi dokáže evokovať myšlienku, na ktorej potom rozvíja svoje sentencie – scéna z opery, ktorú v tej chvíli sleduje, náhodná udalosť v okolí, obraz na výstave, správa v novinách... Asi som si na jeho spôsob spájania predstáv zvykol, lebo v knihe *Rád vám protirečím* som tento fenomén prijímal už ako samozrejmy, vôbec som sa nezamýšľal nad jeho prvotným impulzom, nerozoberal kompozičné prostriedky, ktorými mení *nápad* na *prípád* svojho uvažovania. Vidí sa mi však, že práve v tom sa skrýva tajomstvo Blahovho uvažovania, autorské čarodejstvo, základná črta jeho glos a esejí. Keďže tie postupy stoja za povšimnutie, skúsme sa pri nich chvíľu zastaviť.

Istotne vás prekvapí, koľkokrát na zdanlivej všednosti, na celkom zanedbateľnej maličkosti vybuduje konštrukciu myšlienok, po ktorej sa šplháte s ním. Primárnu úlohu tu nemá ani tak schopnosť myslieť na dôsledky problému, uvedomovať si jeho spoločenský dosah, ako postrehnúť jav, ktorý ho k úvahe motivoval, všimnúť si ho, vidieť. Druhou spoločnou črtou je pokojný tón úvah, ešte aj vo chvíli, keď sa autorovi zreteľne a právom búri žľč. Čo je však naozaj frapantné, je tematická šírka jeho úvah, rozpriahnuté ramená jeho záberu, rôznorodosť tém, v ktorých sa voľne a bez problémov pohybuje: hudba, literatúra, právo, dejiny, politika, výtvarné umenie, šport – a istotne sa mi nepodarilo spomenúť všetky sféry jeho vzdelania a záujmov. V časoch rapídne sa zužujúcej špecializácie mi Blaha pripomína renesančnú postavu alebo osvietenského ducha, zasahujúceho veľkú plochu ľudského myslenia. Lenže každá plocha, akokoľvek veľká, je určená tromi bodmi. Iba tromi bodmi. Tri body stačia na to – a plocha môže byť naklonená alebo absolútne rovná, môže byť ako dľaň alebo mať kozmické rozmery. V prípade Antona Blahu sú tými tromi bodmi Kysuce, právo

a umenie. Každý z tých pojmov sa dá vyjadriť aj mnohými slovami, povedzme ten prvý celou záplavou slov: národ, hrdosť, tradície, drotári, vlastenectvo, reč, úcta k vlastným dejinám... Načo však toľko slov? Tri body určili plochu Blahovho myslenia a jeho intelekt, štúdium, sčítanosť, skúsenosť a poznanie jej dali rozmery.

Myslím si, že úlohou takéhoto príhovoru nie je uvádzať témy úvah, obsiahnutých v zbierke. Nakoniec je ich na to aj priveľa a sú z rozličných oblastí života, ťažko ich obsah charakterizovať vetou či dvoma. Blahove úvahy sa držia pri zemi, niekde vo výške človeka, jeho jednoduchých, ale bytostných záujmov, životných pocitov, snáh a predstáv. Niekde siahajú vyššie – nad úroveň ľudského obzoru. Skutočného, i toho, po ktorom túži. Zo všetkých však cítiť človečinu. Nekomplikovanú, jednoduchú, takú, akou ona vo svojej podstate aj vskutku je. Vidno to aj v žánrovo odlišnom príspevku, v besede odborníkov o fundamentálnych otázkach slovenského hlavného mesta, ktorú náš autor viedol a spracoval do liternej podoby – redaktorka publikácie záznam z besedy zaradila napriek tomu, že sa svojou podobou líši od glos a úvah. Dokazuje však autorov hlboký občiansky, ľudský, človečí záujem o svoje mesto a o veci verejné.

Tri eseje však predsa len spomeniem.

Prvou je autorovo pobúrenie nad skutočnosťou, že sa nikto v našom štáte nezastal nezávislosti sudcov, keď ich v kriminálnom prípade pred desaťročiami zavraždenej študentky za ich právoplatné rozhodnutie napadla v médiách skupina tzv. konzervatívnych poslancov. Pritom nikto z útočníkov sa neozval v čase rozsudku, ale vtedy, keď niektorí zo sudcov boli navrhnutí do významnej spoločenskej funkcie. Hanebné. A na obranu týchto sudcov sa neozvala žiadna sudcovská organizácia.

Modlitba za Martinom Kukučínom. Dôkaz, aká sila eseje sa skrýva v poznaní vecí a súvislostí a akú hodnotu pre takúto úvahu má osobná skúsenosť – autor sa stáva účastníkom deja, v istom zmysle dokonca dejinnej chvíle.

Nakoniec tretia eseja, tá, v ktorej sa autor vracia k poslednému stretnutiu so spisovateľom Ladislav Ťažkým. Možno len na mňa

tak mimoriadne silne zapôsobila, lebo približne pol roka predtým práve traja z ich predvianočného stretnutia – Majster Ťažký, Jozef M. a autor – ma poctili návštevou v mojom novom záhoráckom domove. Onedlho (doslova o niekoľko dní) po stretnutí, ktoré nám A. Blaha vo svojej eseji približuje, pri poslednej rozlúčke s nezabudnuteľným spisovateľom v Dóme sv. Martina a na dedinskom cintarí odznelo veľa dojímavých slov, vrúcnych spomienok a krásnych myšlienok, ďalšie vypovedali osobnosti slovenskej literatúry na stránkach časopisov, neúnavný prof. J. Leikert vydal do roka dokonca knihu spomienok vari päťdesiatich Ťažkého najbližších, ale hoci by sa takéto úprimné výpovede nemali porovnávať, prepáčte, že tak nepriamo robím, sentencia Antona Blahu má medzi všetkými nimi osobitné miesto pre svoje neobyčajné čaro, obsiahnuté istotne aj v skutočnom priebehu jedného stretnutia a v osobnom zážitku z nevšednej chvíle.

Rád vám protirečím, tak nazval autor svoju zbierku esejí. Obávam sa, že ľudia, ktorí si ju prečítajú, budú skôr na jeho vlne myslenia, než by mu chceli protirečiť. Rovnako sa obávam, že tí, ktorých titulom oslovuje, radšej rátajú ako čítajú.

Som rád, že máte túto knihu v rukách a poteší ma, ak mi pri jej čítaní dáte aspoň sčasti za pravdu: Je to kniha človeka, ktorý s nadhľadom, pokojne a rozvážne reaguje na hlúposti a zlomyseľnosti nášho času. V prívale poloprávd a sarkazmov žurnalizmu a vlnobití nevraživosti politikov je to priam pohladenie mysle.

Ján Čomaj

Chlieb, seno a jazyk

K napísaniu týchto riadkov o jazykovom zákone ma nevedla ani neurotická diskusia v médiách, ani som o tom nezačal uvažovať niekde na strednom Slovensku, teda v miestach, kde čerpal svoj prameň pre kodifikovanú slovenčinu Ľudovít Štúr, ani na zmiešanom národnostnom juhu našej krajiny, kde by to malo podľa niektorých maďarských politikov vrieť, ale som sa k tejto úvahe inšpiroval niekde ďalej, na našom svojráznom východe.

Listoval som totiž nedávno v publikácii o obci Zborov v Bardejovskom okrese, ktorú mi venovali moji východoslovenskí priatelia, lebo som sa zaujímal o históriu tejto typickej východniarskej obce, symbolu neľútostných krvavých bojov medzi ruskými a rakúsko-uhorskými vojskami počas prvej svetovej vojny na východe Slovenska, ktorej obeťami boli najmä slovenskí a českí vojaci. Azda prvý raz som sa potešil z hrobov, lebo padlí slovenskí a českí hrdinovia už majú ako tak upravený vojenský cintorín neďaleko Zborova, nie síce taký dôstojný ako fašistickí vojaci na neďalekom obecnom cintoríne, ale predsa. Aspoň v tejto piete, v úcte živých k smrti iných sme o kústik pokročili, zrejme vďaka väčšej starostlivosti ministerstva obrany. Prepáčte, ale právom mi položíte otázku, ako to všetko súvisí s jazykovým zákonom?

Pokúsím sa to vysvetliť. Po bojoch pri Zborove a vzniku prvej Československej republiky sa v obci striedali pri moci – možno s takou pravidelnosťou ako noc a deň – najskôr Maďari, potom československé vojská, po nich revolučné maďarské gardy i lúčiace sa a niekedy i lúpiace maďarské hordy a opäť nová československá armáda. Každý chcel svoje, každý chcel aj Zborov, alebo aspoň južné, východné a severné časti nášho územia. Pri čítaní tejto histórie som pochopil, aké je Slovensko vzácné, lebo by nás

asi boli najradšej roztrhali na drobné kúsky, podľa zásady rozdeľuj a panuj – ako neskôr ukázal aj vývoj okliešteného Slovenska z rokov pred druhej svetovej vojny.

S týmto striedaním dní a nocí, častými zmenami moci víťazov a porazených, si nevedel rady ani riaditeľ miestnej školy, ktorý odmietol odstrániť, ešte rok po vyhlásení Československej republiky, úradný maďarský nápis na škole s takýmto odôvodnením k vzbúreným obyvateľom: „*Sce moje dzeci a dzijaci a ne sce ešče barz na to zrele, žeby sce znali, že to už inakšej nebudze. Treba vam patrec i na zadne kolesa.*“ (citujem zo spomínanej publikácie). V dnešnej slovenčine to môžem asi takto vyjadriť: „*Ste moje deti a žiaci a nie ste ešte na to dosť zrelí, aby ste vedeli, že to už inak nebude. Treba vám hľadiť aj na zadné kolesá.*“ Riaditeľ školy bol s touto argumentáciou i postojmi zrejme užitočný pre občanov Zborova. Jeho pragmatizmus, dá sa povedať sedliacky rozum, ľudia oceňovali a napriek jeho určitému maďarónstvu alebo taktike prežitia, volili ho do rôznych funkcií aj po roku 1919, keď odmietol odstrániť tamtie maďarské tabule v čisto slovenskej obci. Riaditeľ rýchle pochopil, že jazyk sa stáva nielen prostriedkom dorozumievania, ale veľmi často aj nedorozumenia a podľa toho konal: Patrel na zadné kolesá a radil tak aj svojim deťom a žiakom.

Všetko čo sa odohrávalo v Zborove, kde sa striedali vojská rôznych režimov, to ako reagoval riaditeľ školy (ne sce ešče barz na to zrelé, žeby sce znali, že to už inakšej nebudze...), to všetko akoby sa dnes po deväťdesiatich rokoch vlievalo mnohými potokmi do prúdu súčasnej diskusie o novele jazykového zákona. V čom to badám? V podobnosti rady riaditeľa školy zo Zborova v roku 1919 (neodstraňujme maďarskú tabuľu, lebo sa môžu vrátiť) s úvahami, ktoré prebiehajú tlačou a hlavami viacerých diskutérov a komentátorov k novele jazykového zákona. Doslova v ich vetách cítiť: pozor, môže nás niekto napadnúť, môže nás kritizovať náš južný sused a z jeho podnetu rozličné organizácie. A z niektorých úvah sa dá aj vyčítať, čo keď sa vráti stav pred prvej či druhej svetovej vojny? Benešove dekréty sú totiž stále predmetom ich útokov a Trianon tiež!

Keď o tom hovorím, môžeme sa s týmto praktickým riaditeľom

spoločne opýtať: Sme dnes, po desaťročiach, už takí zrelí, aby sme vedeli, že to inak nebude? Máme alebo nemáme myslieť na zadné kolesá? To všetko s novelou jazykového zákona súvisí. A nastoľuje otázku: máme od novely ustúpiť, máme sa diplomaticky stotožniť s malichernými výhradami voči nej, alebo na nej zotrvať? Nazdávam sa, že musíme s plným presvedčením povedať: NIET návratu do predošlých nedôstojných pomerov, ani v uplatňovaní a používaní slovenčiny. Musíme povedať ÁNO tomu, čo vyžaduje úcta k slovenčine i tomu čo upevňuje nové tendencie slovenskej štátnosti. Lebo o to v spodnom prúde tejto diskusie vlastne ide. Aj v diskusii o novele jazykového zákona, aj keď je to často utajené, nie je v hre len novela, ale slovenská štátnosť, jej pevnosť a trvácnosť. Pod rôznymi vlajkami nás totiž chcú odporcovia úcty a ochrany slovenčiny, či už reprezentujú proletársky internacionalizmus alebo svetový kozmopolitizmus, či už sa oháňajú tzv. utlačaním národností, údajnou nemodernosťou, či európanstvom vtlačíť do suterénu, medzi ubolené, zakríknuté národy, ustráchané sa krčiace pred inými.

Vráťme sa však k našej téme.

Jazyk. Čo už o ňom povedať? Hovorí sa, že je ako včela, ktorá dáva med i žihadlo. S oboma pólmi tohto príslovia sme sa v tejto diskusii stretli, aj so štipľavými útokmi aj so súhlasnými stanoviskami. Je podnetné, že slovenčina sa konečne stala predmetom osobitného záujmu verejnosti. Uvedomujeme si ju ako niečo zvláštne, mimoriadne, čo si zasluhuje náš záujem a pozornosť. Diskutuje sa o nej predovšetkým ako o komunikačnom prostriedku, hoci niektorí tzv. politickí Maďari – tak ich treba asi nazývať – na rozdiel od iných našich spoluobčanov z juhu Slovenska, našich susedov, priateľov, obratných a pracovitých remeselníkov – sa snažia urobiť z neho jazyk nedorozumenia, vyťahujú z neho len žihadlo. Je zjavné, že s našimi susedmi takéto lapálie nemáme, aj keď politickí Maďari sa snažia rozdúchať, najmä na juhu Slovenska, vatru zo spráchnivených triesok neznášanlivosti.

Z diskusie i praxe je zjavné, že existuje síce jazykový zákon, ale o jazyk sa málokto stará, takmer nikto, obrazne povedané, nik

ho nepolieva, nevidím záhradníka, ktorý by pristrihoval jeho divo rastúce konáre, nie je starostlivo pestovaným stromom v našej národnej i štátnej štepnici. Preto podporujem úsilie o jeho nápravu. Dôvodom je rozhorčenie nad tým, akú úbohú slovenčinu počujeme v komentároch, reportážach, v seriáloch... na rozličných televíznych kanáloch, nehovoriac už o bulvárnych médiách, ktoré číta najviac ľudí. Opakovane a s mimoriadnou naliehavosťou na to poukazujú mnohí diskutujúci a demonštrujú to množstvom príkladov (prof. M. Bátorová, P. Janík, P. Dinka, J. Kačala, V. Fábry a ďalší). O tejto skúsenosti netreba dnes azda nikoho presviedčať.

Historický exkurz do roku 1919, do obdobia formovania prvej československej republiky, ktorým som začínal túto úvahu, jasne dokazuje hodnotu jazyka pre každý národ i každý štát. Jazyk, vo forme univerzálneho dorozumievacieho prostriedku, je jedným z hlavných znakov každého štátneho útvaru. To platí aj v štátoch, ku ktorým sa priraďujeme aj my, s viacrečovou a viacnárodnostnou kultúrou. Štátny jazyk (Čl. 6 Ústavy) a jeho rešpektovanie má taký hodnotový význam ako samotná hranica štátu, ktorá ho vymedzuje od iných štátnych útvarov, ako vlastná štátna moc vykonávaná v rámci tohto štátneho útvaru. Ak teda diskutujeme o jazyku, zároveň hovoríme aj o hraničných jazykových kameňoch a základoch nášho štátu a o jeho neodmysliteľných somatických znakoch. Skúsme sa na tento problém pozrieť opačne. Čo nám zostane, ak vypustíme zo substrátu našej štátnosti hranicu, politickú moc alebo jazyk, ktorým sa obyvateľstvo všeobecne dorozumieva. Je to jednoznačné. Takýto štátny útvar prestane samostatne existovať. Preto je našou prvoradou povinnosťou strážiť si tieto všeobecne uznávané hodnoty ako základné princípy a priority suverénnej štátnej existencie, bez ktorej nemôže existovať ani naša republika, ani iné štátne útvary a ani európske spoločenstvo. Niekedy mám pocit, keď počúvam alebo čítam príspevky diskutujúcich o novele jazykového zákona, že v ich pozadí nie je záujem vyjasniť si podstatu a aplikáciu zákona, ale že obsahujú antrax v bielej, zákernej obálke, ktorý rozosielať na adresy doma i v zahraničí proti existencii samotného Slovenska. Vôbec im nejde o nespokojnosť s ja-

zykovým zákonom, ale o spochybňovanie Slovenska a jeho suverenity.

Ťažiskom jazykového zákona i jeho novely je záväznosť a platnosť pre všetkých občanov. Najväčšie prehršky voči slovenčine však nerobia iné národnosti, ktorým to prirodzene aj môžeme pardonovať, ale najmä my, Slováci. Ak má teda niekto novelu prijímať alebo proti nej reptať a protestovať, potom by sme to mali byť predovšetkým my. V protiklade s tým, že zákon i národná česť nám ukladá chrániť si svoju reč ako nezameniteľnú kultúrnu hodnotu a nenechať znehodnotiť jej význam a spochybniť jej uplatňovanie v praxi. Udial sa však pravý opak. Proti úpravám v jazykovom zákone sa nebráni väčšinový národ, redakcie, vydavatelia, reklamné agentúry, že sa musia viac venovať jej čistote, ale niektorí politickí Maďari, hoci práva všetkých národnostných menšín zostávajú nezmenené. To je to seno, spomínané v titulku úvahy, i v argumentácii protivníkov novely.

Snaha o lepšie uplatňovanie slovenčiny v praxi a jej legislatívne vymedzenie nie je úplne nová záležitosť terajšej reprezentácie a známa len z roku 2009 alebo len úsilie ministra kultúry. Napríklad už v roku 1927 upozornilo Predsedníctvo ministerskej rady Československa na nutnosť používania spisovnej slovenčiny v štátnej správe. Treba však dopovedať, že právna úprava, na ktorú sa vtedajšie predsedníctvo odvolávalo, nemala zavedené nijaké sankcie za nedodržanie tejto výzvy a preto upozornenie skončilo ako makulatúra niekde v úradníckej zásuvke alebo odpadkovom koši. A to je len jeden z mnohých príkladov. V historickom vývoji od svojho vzniku sa slovenčina musela brániť najskôr krutej maďarizácii, neskôr unifikačným čechoslovakistickým tendenciam, škodlivému purizmu i oktrojovanej rusifikácii. Preto sa dnes slovenčinu usilujeme obhájiť najmä pred nedoceňovaním, bagatelizovaním a rôznymi neprirodzenými a cudzími tlakmi. A pochopiteľne aj proti šovinizmu a politikárčeniu niektorých politicky extrémistických Maďarov.

Aj v osemdesiatych rokoch minulého storočia, teda zhruba pred tridsiatimi rokmi, bolo neudržateľné používanie slovenčiny ako

cudzieho jazyka v maďarských školách na Slovensku a pripravovala sa podobná úprava uplatňovania slovenčiny ako za prvej mašarykovej republiky. Stretla sa však s búrlivým nesúhlasom Csemadoku i Budapešti. Hovorí sa, že dejiny sa opakujú, len ľudia, ich nositelia, sa menia. Vtedy túto vibráciu umocňovala aj ľahostajnosť Prahy k tomuto problému Slovenska. Údajne sa snaha o zmenu vyučovania slovenčiny skončila ráznym telefonátom z Prahy: *Co to tam na Slovensku děláte? Skončte s tím.* – ktorý čepečkovským povelom rozprášil na márne sklíčka aj vtedajšie úsilie o dôstojnejšie postavenie slovenčiny v školách, vo verejnosti, v úradoch.

Tento exkurz do histórie dosvedčuje, že starostlivosť o svojbytnosť slovenčiny a jej autoritu ako všeobecne dorozumievacieho jazyka u nás má svoje trvalé opodstatnenie. Začalo sa to štúrovským kodifikovaním slovenčiny a nemôže sa to končiť bez starostlivosti o prietok jej riečiska, o jej čistotu, o údržbu splavnosti jej koryta ani v súčasnosti. Jazyk je nepochybne živý organizmus a musíme sa o neho starať i nad ním bdieť.

A ešte k pokutám. Vždy platilo a platí neoddiskutovateľné a nepopierateľné, že právna norma, ktorá je bez sankcií za jej nedodržiavanie, je planou deklaráciou. Navyše sú to sankcie, ktoré v tomto prípade nastupujú po výstrahe a riadia sa overenými princípmi správneho konania. V ňom platí zásada presného zistenia skutkového stavu, primeraného udeľovania pokút podľa miery zavinenia a možnosť odvolania, vrátane preskúmania rozhodnutí správneho orgánu súdom. Moja dlhoročná právna prax, rovnako ako mojich kolegov, potvrdzuje, že zákon bez sankcií je ako jedlo bez soli. Takýto nedochutený chlieb sa nedá jesť a nemal by byť upečený ani v cudzej pekárni, ani by nemal jeho kvások miešať susedov kuchár.

Samozrejme, dalo by sa diskutovať o dôsledkoch novely na národnosti, na všetky a osobitne na maďarskú. Najlepším riešením by bolo, keby sme uzavreli ruletu vzájomného obviňovania a podozrievania. Rešpektujeme aj iné národnosti, napr. ukrajinskú, nemeckú i rómsku a nechajme slovo tomu, koho sa dovolávali obidve

strany a to – vysokému komisárovi. Spoliehajte sa na jeho zistenia a závery. Vychádzajte z toho, čo povedal vysoký komisár OBSE po konzultáciách v Budapešti a Bratislave: Novela je v súlade s medzinárodnými štandardami. Zvykne sa hovoriť: Roma locuta, causa finita est. Držme sa toho, že keď Rím prehovoril, všetko je skončené. Nevenujte sa ďalej hádkam a obviňovaniu, ktoré zo strany politických Maďarov nemajú vecné ani právne opodstatnenie a sú predovšetkým večným prejavom psychickej traumy zo straty územia i odchodu z nich, ktorý som opisoval aj v prípade Zborova z roku 1919. Sústreďte sa teraz na realizáciu novely. Pohár ľži a horkosti si musí vypiť niekto iný. Starostlivosť o jazyk nemôžeme považovať ani za nacionalizmus ako niektorí dvíhajú jeho etiketu, keď hovoríme o takomto prirodzenom atribúte národa. Je to skôr starostlivosť kardiovaskulárna, nevyhnutná, o svoje srdce, aby predčasne neodumrelo. Je to vzťah k duchu a kultúre.

Historické fakty nášho vývoja z posledných desaťročí sú pre nás povzbudivé. Po prvé, vzácne a priam historicky je pre nás vytvorenie slovenskej katolíckej provincie Vatikánom, ktoré, zdá sa, akoby sme nedoceňovali. Prvý raz v histórii Československa došlo k významnému cirkevnému i diplomatickému aktu pápežom Pavlom VI., ktorý povýšil apoštolskú administratívu v Trnave na úroveň arcidiecézy. V dôsledku toho apoštolská konštitúcia v roku 1977 oddelila územie Trnavskej administratúry od Ostrihomskej a vznikla Trnavská arcidiecéza. František Kardinál Tomášek vyhlásil tieto historické zmeny na slávnostnej svätej omši 7. júla 1978. Povedzme si to priamo, že je to vlastne uznanie Slovenska vrcholnými vatikánskymi orgánmi v jeho terajších hraniciach s mimoriadnym medzinárodným dosahom. Po druhé, je mimoriadne vážne rozhodnutie Medzinárodného súdneho dvoru v Haagu v roku 1997, ktorý potvrdil platnosť medzinárodnej zmluvy s Maďarskom a judikoval nielen legitimitu vodného diela Gabčíkovo v existujúcom stave, ale predovšetkým naše hranice stanovené s Maďarskom v Trianone a dohody o týchto hraniciach s Maďarskom. Myslím, že za nedostavaním vodného diela zo strany nášho

zmluvného partnera bola oneskorená tendencia otvoriť si priestor pre spochybnenie nie sústavy vodných diel, ale Trianonu. O to vlastne v tom spore išlo. A tretia vec. V tomto roku bolo zavŕšené trojvršie v našom štátnom znaku tým, že bol prijatý a európskymi orgánmi одобrený novelizovaný jazykový zákon. Nečudujme sa, že politických Maďarov obchádza po týchto faktoch zvýšená teplota a infekcia niektorého akútneho druhu chrípky, ktorá blúdi v súčasnosti po svete a nie je proti nej vakcína, lebo sme dosiahli mimoriadne vnútorné a medzinárodné aktíva, ktoré tvoria základné piliere rozvoja slovenskej štátnosti.

Samozrejme, že kultivovanie a ochrana slovenského jazyka musia byť v súlade s medzinárodnými normami a štandardmi. Úspešne sa to darí. A predpokladám, že sa to bude ďalej dariť. Je to mimoriadny pozitívny posun vpred našej vnútornej i zahraničnej politiky. Pri tomto krátkom bilancovaní som si spomenul aj na slová kľúčujúceho správcu školy zo Zborova, keď odmietol odstrániť v roku 1919, v roku rodiacej, v nových podmienkach rozvíjajúcej sa slovenskej i československej štátnosti, maďarský nápis zo školy. Poučoval i upokojoval pobúrených obyvateľov „...*ne sce ešte barz na to zrele, žeby sce znali, že to už inakšej nebudze...*“ čiže „*nie ste ešte dost' na to zreli, aby ste vedeli, že to už inak nebudze*“. Našťastie tie roky, v ktorých odznel tento výrok, už pominuli. V to, že nie sme ešte dostatočne zreli, dúfajú a na tieto slová sa spoliehajú naši neprajníci. Podceňujú naše schopnosti a presvedčenie nevrátiť sa do minulosti. Môžeme im odpovedať: Po tom všetkom, čo sa udialo v dejinách Slovenska, po tom, čo sme dosiahli vo svojom historickom vývoji za posledné desaťročia, môžeme im spolu s riaditeľom školy zo Zborova odkázať: „*Nie, nebudze to už inakšej*“.

(2009)

Červená hviezda nad Karlovými Varymi

Určite si mnohí pomyslia, že titulok tejto malej úvahy naznačuje návrat nedávno zašlých časov pod Krušné hory. Posúďte, či to je tak. Červená hviezda tu svietila už pri mojej prvej návšteve Karlových Varov – a to bolo kedysi začiatkom šesťdesiatych rokov, keď som slúžil ako vysokoškolák základnú vojenskú službu v stredných Čechách, v Beroune. Nepomohla nám Pyžamová revolúcia v roku 1956 – študentská revolta proti bezduchosti niektorých zadubencov. Ich zásluhou sme museli po absolvovaní vysokej školy nastúpiť, o päť – šesť rokov starší od ostatných, na vojenčinu a odkrútiť si ako normálni ucháni všetky plazenia, pochody s protichemickými maskami, všetko, čo vtedy k tvrdej vojne a prežívajúcemu čepičkovskému drilu patrilo. Vojnu sme si spetrovali ako sa dalo, najčastejšie kultúrou. S pražským kamarátom sme milovali najmä film, ale aj Semafor či ABC v neďalekej Prahe. Na vojenskú dovolenku sme sa nevybrali domov, ako bolo zvyčajné, alebo za babami, ale na filmový festival do Karlových Varov. Pred rokmi to bola teda moja prvá návšteva slávneho historického kúpeľného mesta. Prežili sme nádherné dobrodružstvo. Stopom sme absolvovali cestu z Berouna do Karlových Varov, ubytovanie sme našli pod pódium veľkého plátna medzinárodného filmového festivalu, na jednej kulise sme spali a druhou sa prikrývali. Odmenou nám bolo, že sme zadarmo videli najzaujímavejšie filmy, pre ktoré sme absolvovali pre nás priam historickú púť ako Hannibal so svojím vojskom, keď sa kedysi prebíjal alpskými priesmykmi. História je však nemilosrdná a spravodlivá. Hannibal zostal v dejinách a my dvaja pod pódium.

Vôbec sme si nevšimli, aké krásne sú Karlove Vary. Ani nás to veľmi nezaujímalo. Ubytovanie a stravovacie problémy boli aktuálnejšie. Poznali sme len trasu zo slávneho hotela Pupp, kde sme obdivovali hviezdy i hviezdíčky, baby, po ktorých sme túžili, iba ony po nás – vojačkoch – nie, a odtiaľ smer – festivalový amfiteáter. Tam a späť, späť a tam a medzitým nejaký chlebič.

Až tejto jesene, keď som sa na týždeň dostal do centra tohto vychýreného a vynoveného mesta, som si začal všímať jeho stavby, vnímať jeho atmosféru, dýchať jeho vzduch. Nebol som na pochybnostiach, je to jedinečná aglomerácia výbornej architektúry, kúpeľníctva a kultúry. Pred každým objektom sa dá chvíľu zastať a len tak sa pozeráť, obdivovať ho a aj trochu závidieť. Vidieť, že tento synergický mestský zázrak zakladal niekto múdry. Podľa povesti to bol vraj pri poľovačke sám Karol IV., keď 13. septembra 1370 prenasledoval jeleňa, ktorý sa pred lovcami zachránil skokom zo skaly do kaňonu Teplej. Karlove Vary majú teda jeleňa a jeho parohy v zakladajúcej povesti, na rozdiel od iných, čo majú svojho jeleňa a parohy v spálni. Preto sa mesto volá Karlove Vary a preto symbolizuje svojský historický rukopis, preto tá logika výstavby a kultúry, tak veľmi podobná kultúre Karola IV. Najmä milovníci neskoršej secesie sa môžu vyburíť, lebo architektonické secesné skvosty poskytujú rovnaký zážitok zdravým ako liečivé pramene úľavu chorým návštevníkom.

Mesto má niečo ukryté hlboko v prameňoch svojich liečivých žriediel, niečo záhadné, čo vždy priťahovalo umelcov, politikov, obdivovateľov krásy a pokoja zo všetkých krajín Európy, najmä zo susedného Nemecka. Neobišli ich ani veľduchovia kultúrnej Európy. Pred dvesto rokmi 6. septembra 1812 tu prvýkrát koncertoval Ludwig van Beethoven v prospech nešťastných obyvateľov iného kúpeľného mesta Badenu, postihnutého požiarom. Pamätná je aj návšteva Petra Veľkého, ktorý sa tu zastavil na svojich anonymných cestách po Európe. Na jeho počesť spestruje medzinárodný kolorit mesta honosný pravoslávny kostol. Ruchu a čaru kolonád neodolali ani českí hudobníci A. Dvořák a Leoš Janáček, ale ani J. S. Bach, Paganini, F. Chopin, G. Mahler, H. Grieg a ďalší.

Literárne tu tvorili P. J. Šafárik, J. K. Tyl i J. Neruda. Neobišiel ich ani Ján Kollár...

Keď som sa prechádzal po starej kolonáde, myslel na pamätne stretnutie dvoch velikánov ducha, mal som povznášajúci pocit, že kráčam po ich stopách, po miestach, kde sa prechádzali zavesení do seba Ludwig van Beethoven a Johann Wolfgang Goethe. Traduje sa, že keď oproti týmto veľduchom prichádzala cisárovná so svojím dvorom, večný rebel L. van Beethoven pred cisárovnej sprievodom neustúpil. Nech oni ustúpia nám, navádzal údajne básnického génia. Goethe ho neuposlúchne. Neľútostne sa mu vyslobodí a chvatne sa uhýba sprievodu v hlbokom úklone. Z okraja cesty sa sám a poslušne klania jej veličenstvu a celému cisárskemu dvoru. A inému géniovi, L. van Beethovenovi, ktorý sympatizoval s Francúzskou revolúciou, sa úctivo rozostúpi panovnícky sprievod. Takto banálne, na promenádnej ceste, sa skončila aj spriaznenosť medzi oboma velikánmi. Goethe sa už viackrát s L. van Beethovenom nechcel stretnúť a ani sa nestretol. Do smrti si zapamätal to trpké poníženie a nikdy naň nezabudol. Aj táto príhoda, či legenda mi pomohla vytriezviť z toho, že výnimoční ľudia ducha musia byť zbavení ľudských malicherností. Zdá sa mi, že asi práve naopak, nadmieru nimi oplývajú.

Kto je však dnes zvedavý na takéto pletky spred dvoch storočí, kto si na ne spomenie pri počúvaní Ódy na radosť alebo čítaní Fausta, či mladého Wertera? Obidvaja majstri vysoko nesú svoj plášť výnimočnosti. A malo by to platiť aj pre dnešných pletkárov a géniov, či skôr géniov s pletkáorskými sklonmi. Keď som si overoval tento príbeh, až Romain Rolland, ktorý napísal niekoľko-zväzkový hymnus o tvorbe L. van Beethovena, ma vyviedol z rozpakov, či z ilúzie. Uvedené pamätne stretnutie situoval nie do Karlových Varov, ako som si pôvodne myslel, ale do neďalekých, vtedy slávnych Teplíc v roku 1813. Presná lokalizácia tejto príhody asi nie je až taká rozhodujúca. Isté je, že obaja géniovia na dlažbe starej Karlovarskej kolonády predsa zanechali niečo výrazné, duchovné, tajomné, čo tam doteraz cítiť, aj v tom minerálnymi prameňmi presýtenom vzduchu.